

**ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ «ΕΥΕΛΙΚΤΗΣ ΖΩΝΗΣ»**

Κώστας Δημητρακάκης, Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.

Η φιλοσοφία και η θεωρητική στήριξη της εισαγωγής της “ευέλικτης ζώνης” διαθεματικών και δημιουργικών δραστηριοτήτων” στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου προϋποθέτει την εφαρμογή *ενεργητικών, συμμετοχικών, συνεργατικών, διεπιστημονικών σχεδίων εργασίας (project)*. Η έρευνα έχει αποδείξει ότι οι μέθοδοι αυτές κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών, προωθούν τη συνεργασία και καλλιεργούν στους μαθητές - σε όλα τα επίπεδα και φάσεις της μαθησιακής διαδικασίας - τις ειδικές γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες που απαιτεί η σημερινή ελληνική κοινωνία.

Ο ρόλος του δασκάλου στην περίπτωση αυτή αποκτά καθοδηγητικό, διαμεσολαβητικό, συμβουλευτικό και υποστηρικτικό χαρακτήρα. Έτσι, ο δάσκαλος, στο πλαίσιο της προετοιμασίας του για μια αποτελεσματικότερη παρέμβασή του στη διδακτική διαδικασία, είναι χρήσιμο να προγραμματίσει εναλλακτικά “σενάρια” σχεδίων εργασίας, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της τάξης του. Τα σενάρια αυτά αποτελούν μόνο “οδηγό αναφοράς” και όχι υποχρεωτικούς άξονες εργασίας. Οι πρακτικές εφαρμογής Σχεδίων Εργασίας, προϋποθέτουν αφενός μία δυναμική θεώρηση σε όλες τις πλευρές της διδακτικής πράξης, το πολιτιστικό περιβάλλον και την οργάνωση του σχολείου και αφετέρου την αναγνώριση της αξίας, της συνεισφοράς και της δυνατότητας αξιοποίησης των διαφόρων παραδοσιακά διακριτών αντικειμένων / μαθημάτων.

Η μέθοδος Σχεδίων Εργασίας είναι καθαρά μαθητοκεντρική και πραγματοποιείται μέσα σε πλαίσια συλλογικής δράσης των μαθητών. Δηλαδή αφετηρία τους τα Σχέδια Εργασίας έχουν τους προβληματισμούς και τα ενδιαφέροντα μεμονωμένων ατόμων ή του συνόλου της διδακτικής ομάδας. Ο σχεδιασμός των εργασιών γίνεται με ευθύνη της ομάδας και στοχεύει κυρίως στην ολοκλήρωση κάποιου έργου που οδηγεί στη λύση ενός προβλήματος ή στην απάντηση κάποιου ερωτήματος, πάντα, βέβαια, μέσα από βιωματικές δραστηριότητες. Άλλοτε πάλι το κοινό έργο παίρνει τη μορφή εικαστικής σύνθεσης ή χειροπρακτικής κατασκευής. Υπάρχει και η δυνατότητα να τεθεί ο

προβληματισμός ως πρόταση εκ μέρους του εκπαιδευτικού, με μοναδικό όμως στόχο την κινητοποίηση της ομάδας.

Βασική προϋπόθεση για τη φάση της οργάνωσης και της υλοποίησης ενός Σχεδίου Εργασίας είναι η ενεργός συμμετοχή όλων των μελών της ομάδας στα πλαίσια της επικοινωνιακής προσέγγισης. Ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός είναι δεσμευτικός για την ομάδα και για τούτο απαιτείται η ενεργός συμμετοχή όλων των μελών της ομάδας σε όλη την πορεία διεξαγωγής του σχεδίου εργασίας. Η μέθοδος αυτή βέβαια θεωρείται μια ανοικτή διαδικασία μάθησης της οποίας τα όρια και οι διαδικασίες της δεν είναι αυστηρά καθορισμένα και που εξελίσσεται ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων. Κατά την επιλογή των θεμάτων και της μεθοδολογίας επεξεργασίας τους θα πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη και να αξιοποιούνται ανάλογα οι δυνατότητες των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, καθώς και των παιδιών με ιδιαίτερα εθνοτικά, πολιτισμικά, θρησκευτικά, γλωσσικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στην όλη διαδικασία.

Πιο κάτω παρατίθενται συνοπτικά ορισμένα κοινά στοιχεία που εμφανίζουν συνήθως τα διάφορα παραδείγματα Σχεδίων Εργασίας, τα οποία είναι δυνατόν να ποικίλλουν τόσο ως προς τη χρονική διάρκεια όσο και ως προς την οργάνωση και το περιεχόμενό τους:

- **Πρωτοβουλία - Πρόταση:** Η επιθυμία ορισμένων ατόμων να ασχοληθούν και να διερευνήσουν ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, κοινωνικό θέμα, κ.ά. αποτελεί το σημείο εκκίνησης.

- **Κριτική ανταλλαγή απόψεων σχετικά με την πρωτοβουλία:** Οι συμμετέχοντες συζητούν και ανταλλάσσουν απόψεις σχετικά με την πρόταση, επεξεργάζονται το περιεχόμενό της, τοποθετούνται εκφράζοντας τις ιδέες, τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους και καταλήγουν στην υιοθέτηση της πρότασης ή στην ακύρωσή της.

- **Συλλογική διαμόρφωση πλαισίων δράσης:** Αποφασίζονται και υλοποιούνται με συλλογικές και επικοινωνιακές διαδικασίες ποιος θα συμμετέχει, ποιες δραστηριότητες θα γίνουν, πότε θα ολοκληρωθούν και ποιο αποτέλεσμα αναμένεται να έχουν.

- **Υλοποίηση του προγράμματος - Εκτέλεση του Σχεδίου Εργασίας:** Οι μαθητές εργαζόμενοι μόνοι τους ή σε ομάδες υλοποιούν τις προγραμματισμένες δραστηριότητες.

- **Ενδιάμεσα στάδια:**

- ✓ *Διαλείμματα ενημέρωσης:* ανταλλάσσονται πληροφορίες σχετικά με την εξέλιξη της εργασίας, ετοιμάζονται σημειώσεις σχετικά με την πρόοδο των εργασιών και προγραμματίζονται τα επόμενα βήματα. Ταυτόχρονα οι συμμετέχοντες ηρεμούν, σκέφτονται και αναστοχάζονται.
- ✓ *Διαλείμματα ανατροφοδοτικής ανασκόπησης και συζήτησης των διαπροσωπικών σχέσεων:* Οι συμμετέχοντες αντιμετωπίζουν κριτικά και από απόσταση τις δικές τους ενέργειες με σκοπό να διαπιστώσουν εάν οι αρχές, οι ρόλοι και οι σκοποί που τέθηκαν στον αρχικό προγραμματισμό του Σχεδίου Εργασίας λειτούργησαν αποτελεσματικά, ποιοι ήταν οι πλέον επιτυχημένοι, ποιοι πρέπει να τροποποιηθούν και ποιοι να καταργηθούν.

- **Περάτωση του Σχεδίου Εργασίας:** Επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων και παρουσίαση των αποτελεσμάτων της συλλογικής δράσης σε εκδήλωση ή εφαρμογή αυτών στην καθημερινή σχολική ζωή ή στη συμπεριφορά και στη στάση ζωής των συμμετεχόντων. Θεωρείται χρήσιμο να υπάρξει αξιολογική αποτίμηση τόσο του ίδιου του έργου που παρήγαγε η ομάδα εργασίας όσο και του τρόπου με τον οποίο ανέπτυξε τις ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες. Στη φιλοσοφία των Σχεδίων Εργασίας, αλλά γενικότερα και της διαθεματικής προσέγγισης που υλοποιούν, οι ακαδημαϊκές και οι συνεργατικές διαδικασίες που αναπτύσσει η ομάδα, αποκτούν ιδιαίτερη σπουδαιότητα.

Όταν ένα Σχέδιο Εργασίας εφαρμόζει σε μαθητική κλίμακα διαδικασίες ανάλογες με εκείνες των ειδικών, αξιοποιεί τη δυναμική της συνεργαζόμενης μαθητικής ομάδας και υλοποιείται σε ένα κλίμα αποδοχής, ενθάρρυνσης και δημιουργικότητας, όπου ο κάθε μαθητής κατέχει κεντρικό ρόλο σε όλη τη διαδικασία και ο δάσκαλος διευκολύνει, καθοδηγεί και συμβουλεύει, τότε επιτυγχάνεται η απόκτηση της γνώσης και η καλλιέργεια των στάσεων και των δεξιοτήτων που απαιτεί η σημερινή Κοινωνία της Γνώσης και της Πληροφορίας.

Βασικές διαθεματικές δεξιότητες όπως οι παρακάτω είναι δυνατόν να καλλιεργηθούν και μέσα από συμμετοχικές, βιωματικές και διαθεματικές δραστηριότητες Σχεδίων Εργασίας:

- ♦ Η δεξιότητα της επικοινωνίας (ομιλία, ακρόαση, ανάγνωση, γραφή).
- ♦ Η δεξιότητα της αποτελεσματικής χρήσης των αριθμών και των μαθηματικών εννοιών στην καθημερινή ζωή.
- ♦ Η δεξιότητα / ικανότητα χρήσης ποικίλων πηγών και εργαλείων πληροφόρησης και επικοινωνίας, με στόχο την εξεύρεση, ανάλυση, αξιολόγηση και παρουσίαση πληροφοριών για διάφορους σκοπούς της ζωής.
- ♦ Η ικανότητα συνεργασίας με τους άλλους σε ομαδικές εργασίες, μέσα από το σεβασμό, την αναγνώριση και τη βέλτιστη κοινωνική αλληλεπίδραση.
- ♦ Η ικανότητα επίλυσης προβλήματος μέσα από την καλλιέργεια των απαραίτητων δεξιοτήτων και στρατηγικών σχεδιασμού, ελέγχου, ανατροφοδότησης και διορθωτικής παρέμβασης.
- ♦ Η ικανότητα του “γνωρίζω πώς να ... και δημιουργώ”.

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Για να δούμε πιο συγκεκριμένα όσα αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα, παρουσιάζουμε περιληπτικά ένα πραγματικό παράδειγμα. Πρόκειται για ένα αυθόρμητο πρόγραμμα που εφαρμόστηκε σε μια τάξη ενός δημοτικού σχολείου στο Λονδίνο. Η τάξη αυτή αποτελείτο από 18 αγόρια και 13 κορίτσια, μέσης ευφυΐας, ηλικίας 9 ως 10 χρόνων.

Η ιστορία ξεκίνησε όταν η δασκάλα της τάξης έφερε στο σχολείο μερικά παπάκια που είχαν ηλικία μόλις λίγων ημερών. Τότε τα παιδιά σκέφτηκαν πως τα παπάκια χρειάζονταν νερό. Θα μπορούσαν, βέβαια, να αγοράσουν μια έτοιμη πλαστική λιμούλα, αλλά είπαν πως θα ήταν πιο ενδιαφέρον να τη φτιάξουν μόνο τους.

“Αφού αποφασίσαμε να κατασκευάσουμε τη λίμνη”, γράφουν τα παιδιά στο ημερολόγιο της εργασίας τους, “έπρεπε να συζητήσουμε πώς θα τη φτιάξουμε και τι εργαλεία και υλικά θα χρειαστούμε. Αποφασίσαμε να έχει ένα μέτρο φάρδος και ενάμισι μάκρος. Κανείς, όμως, από μας δεν ήξερε τις αναλογίες που χρειαζόνταν για να γίνει το μπετόν. Έτσι, αποφασίσαμε να ψάξουμε σε βιβλία για το χτίσιμο που θα τα βρίσκαμε στη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

“Μετά κάναμε έναν κατάλογο από εργαλεία που θα χρειαζόμασταν. Σ’ αυτά βάλαμε κι ένα νήμα της στάθμης (για να δούμε αν οι τοίχοι της λίμνης θα είναι κατακόρυφοι) κι ένα αλφάδι (για να δούμε αν η βάση της λίμνης θα είναι οριζόντια).

“Οι περισσότεροι από μας ήξεραν πώς χρησιμοποιείται το αλφάδι, αλλά χρειάστηκε να συζητήσουμε πολύ μέχρι να καταλάβουμε ότι η φουσαλίδα κουνιέται όταν γέρνει το αλφάδι, γιατί ο αέρας είναι ελαφρύτερος από το νερό και προσπαθεί να ανέβει στην επιφάνεια”.

Η βάση της λίμνης θα γινόταν από μπετόν, ενώ οι πλευρές της από τρεις σειρές τούβλα.

Για να βρεθεί το κατάλληλο μέρος όπου θα χτιζόταν η λίμνη, έγινε το σχέδιο της αυλής, αφού πρώτα μετρήθηκαν όλες οι διαστάσεις της. Στη διάρκεια της σχεδίασης παρουσιάστηκε η ανάγκη να συζητήσουν τα παιδιά με τη δασκάλα για την έννοια της κλίμακας (αναλογίας) και για τα είδη των γωνιών.

Μετά χρειάστηκε να σχεδιαστεί η λιμνούλα για τις πάπιες και να υπολογιστεί το εμβαδόν, η περίμετρος και ο όγκος της για να δουν τα παιδιά πώς θα γίνει και να υπολογίσουν πόσο νερό θα χωρέσει.

“Ψάξαμε”, συνεχίζουν τα παιδιά, “να βρούμε το απαιτούμενο πάχος της βάσης σε τέσσερα βιβλία, αλλά το καθένα έδινε και διαφορετικό πάχος. Έτσι, αποφασίσαμε να πάρουμε τον μέσο όρο από τα νούμερα που έδιναν τα βιβλία”.

“Μια άλλη έκπληξη για όλους μας”, λέει η δασκάλα, “ήταν το βάρος ενός σάκου με άμμο ή τσιμέντο. Η σκέψη πως οι οικοδόμοι σηκώνουν σάκους διπλάσιους από εκείνους που εμείς είχαμε, μας έκανε να αισθανθούμε περισσότερη συμπάθεια για τους ανθρώπους αυτούς απ’ όση προηγούμενα”.

“Από το πάχος και τις διαστάσεις της βάσης”, γράφουν τα παιδιά, “καθώς και από την αναλογία τσιμέντου, άμμου και χαλικιών βρήκαμε πόσο θα κοστίσει το μπετόν. Επίσης, υπολογίσαμε πόσα τούβλα θα χρειαστούμε. Έτσι, βρήκαμε πόσο θα μας κοστίσει όλη η λιμνούλα”.

Τα παιδιά ήταν τώρα έτοιμα για να αρχίσουν την κατασκευή της λίμνης.

“Αφού φτιάξαμε τη βάση, έπρεπε να χτίσουμε τα τούβλα γύρω-γύρω. Συζητήσαμε πολύ με τη δασκάλα και στο τέλος βρήκαμε τον τρόπο που θα βάζαμε τα τούβλα και φτιάξαμε το σχέδιό τους. Έπειτα χτίσαμε και τα τούβλα.

“Όταν βάλαμε επιτέλους στη λιμνούλα τα παπάκια, που στο μεταξύ είχαν μεγαλώσει, αυτά τσαλαβουτούσαν στο νερό”.

“Μαθαίνοντας τα παιδιά”, λέει η δασκάλα, “πως η δουλειά που έκαναν θα γινόταν ευρύτερα γνωστή, σκέφτηκαν πως θα έπρεπε να πρόσθεταν ορισμένες πληροφορίες για τον εαυτό τους. Έτσι, έκαναν μερικές γραφικές παραστάσεις σχετικές με τα παιδιά και τα ενδιαφέροντά τους”.